

מניפסט האוטונומיות

רקע

מדינת ישראל שסועה ומתפוררת מבפנים, ותמשיך להתנהל כך גם אם נמשיך לחלום על מדינה ממלכתית מאוחדת שכבר אינה קיימת יותר במציאות, וננסה לכפות על המציאות להתאים עצמה לאידאל הממלכתי הזה. השסעים הפנימיים הם עובדה מוגמרת. הפערים בין הקבוצות גדולים מדי. הניסיון לחיות יחד כישות אחת ממלכתית גורם רק לאיבה, מאבקים וסכסוכים בין המגזרים השונים. האמונה ביכולת לאחד את השבטים אולי נעימה מוסרית אבל מחסלת את הסיכוי להבריאה את החברה הישראלית. הפתרון חייב להיות חיזוק האוטונומיה של הקהילות השונות ולא ניסיון מלאכותי להתעלם מקיומם של ההבדלים. האוטונומיה הזאת צריכה להיות לכל הפחות חינוכית, תרבותית, חילונית או דתית, וחייבת להבטיח שהמיסים שמשלמים כל אחד מהמגזרים בחברה הישראלית ינוצלו ברובם לצרכי המגזר, לצד רשימה מצומצמת של צרכים כלליים.

הממלכתיות היא אולי המורשת העיקרית שהנחיל לנו דוד בן גוריון. הוא ראה בה את המפתח לבניית אומה יציבה ופורחת. אבל מראש הממלכתיות הזאת הייתה חלקית בלבד. מתחילת הדרך נאלצה המדינה להיכנע לדרישות ההתבדלות האנטי ממלכתיות החרדיות, ובחרה מטעמים אידאולוגיים להשאיר את הציבור הערבי מחוץ לתמונה. גם לגבי הדתיים-לאומיים, הסכימה המדינה לבנות מערך היברידי שאפשר לדתיים חלק קטן מממלכתיות לצד אוטונומיה חינוכית ותרבותית מלאה. כור ההיתוך שנועד להכשיר את העולים החדשים לתפיסה הממלכתית התעלם מרצונם של עולים רבים מארצות ערב לשמר מסורתיות השונה גם היא מהתפיסה החילונית יותר שאפיינה את הממלכתיות הבן גוריונית.

כל עוד הזרם החילוני הוותיק היה רוב או הצליח להחזיק בהגמוניה, גם כשהצטמצם, אפשר היה להמשיך להשלות את עצמנו שהממלכתיות עדיין מתפקדת. אולם בימינו אין לכך שחר. אנחנו מגלים שקהילות שונות במדינה לא מסכימות על ערכי בסיס בכל הקשור לצורת הממשל, מערכת המשפט או מקום הדת במדינה. הצורך לחיות ביחד למרות אי הסכמות כה יסודיות, מייצר עוינות הולכת וגוברת בין חלקי החברה הישראלית.

מי שהעלה את רעיון הפיצול היה הנשיא ראובן ריבלין בנאום "השבטים" המפורסם שלו. ריבלין טען שעלינו להכיר בכך שאנחנו לא בנויים ממקשה אחת אלא מארבעה שבטים, שאף אחד מהם לא מסוגל לשלוט לבדו ביתר השבטים, ולכן עלינו ללמוד לחיות יחדיו. הפעילות שהחלה לאור החזון הזה עוסקת בעיקר בהקמת קבוצות מעורבות וחשיפת גופים שונים לגיוון הקיים בחברה הישראלית. ואולם, המושג "שבט" הוא בחירה אומללה. שבט הוא קבוצה מגובשת וסגורה המתבססת על מוצא אתני משותף, על מסורת חזקה המבדילה בין מי שבשבט למי שמחוצה לו ומקשה על דרכי הכניסה לשבט והיציאה ממנו. האם זהו תיאור הוגן או רצוי למגזריות החברה הישראלית? אנחנו נטען שטרמינולוגיה של "שבטים" כה מעוותת את התמונה עד כדי כך שאסור לעשות בה שימוש.

חמור מכך, גם חזון השבטים של ריבלין עדיין רחוק מלהכיר במציאות כפי שהיא, מאחר שהוא מתייחס באופן שווה לכל ארבעת השבטים ומתעלם מהשוני הרב ביניהם מעצם התודעה המגזרית שלהם. כיצד ניתן להשוות בין החרדים שיצרו לעצמם אוטונומיה תרבותית מוחלטת מבחירה, לערבים שהמדינה כופה עליהם בידול מיתר המגזרים, ולדתיים לאומיים שנהנים מכל העולמות: מחד התהדרות בממלכתיות שמטרתה השפעה על השיח הישראלי ושינוי צביון המדינה כולה, ומאידך הבטחת קיום אוטונומי מבודד לקהילה עצמה. ומה לגבי המגזר הרביעי? האם מדובר בציבור ה"כללי"? הרי השם עצמו סותר את כל הטענה בדבר קיום מגזרים (שהרי מה

משמעותו של מגזר כללי?). האם מדובר בציבור החילוני? ואם כן – איפה מוצאים את עצמם המסורתיים – הקבוצה השנייה בגודלה באוכלוסייה הישראלית? האם מדובר במגזר אחד חילוני/מסורתי או שיש מגזר מסורתי מופרד מהחילוני או שדין המסורתיים להתפצל בין יתר השבטים בלי זכות הגדרה עצמית (מאחר שהמסורתיים חצויים באורח חייהם: חלקם דבקים בדרך החילונית, אחרים מאמצים זהות דתית יותר)? בניגוד לחרדים ולדתיים-לאומיים, רבים במגזר החילוני והמגזר המסורתי כלל לא מודעים להיותם מגזרים (מופרדים או מאוחדים), ואפילו מתקשים לקבל את העובדה שהמדינה מפוצלת למגזרים שונים.

העובדה שריבלין וממשיכי דרכו מתעלמים מהשוני הגמור באופי המגזרים חושפת את כישלון הפרויקט שלהם. לא ניתן לדלג לעיסוק בשאלת החיים המשותפים הבין מגזרית לפני שפותרים את בעיית אי השוויון הזאת. כיצד אמורים חילוני וחרדי ללמוד לחיות יחדיו כשהחרדי חי באוטונומיה מגזרית מובהקת בעוד החילוני לא מודע כלל להיותו חלק ממגזר. התוצאה היחידה של הדילוג הזה היא שעתוק של המצב הקיים שבו שני הצדדים רואים בחילוני חלק מהציבור ה"כללי" ההגמוני שמסתכל מלמעלה על האוטונומיה החרדית. אנחנו נטען שהחילוני ניזוק מזה יותר מאשר החרדי. כציבור שנתפס ככללי והגמוני, הוא מפסיד מכל העולמות במדינה המגזרית שבה הוא חי: מצפים ממנו להסכין עם כל הצרכים והרצונות של המגזרים האחרים בעוד אין לו לגיטימציה לקדם צרכים מגזריים משל עצמו; וכאשר מגזרים אחרים עוסקים בפועל בשינוי צביונו, היעדר התפיסה המגזרית שלו מונעת ממנו את היכולת להילחם על הצביון שלו. חמור מכך, במצב הפוליטי הנוכחי שבו כבר שנים רבות ההגמוניה ניטלה מהציבור החילוני לטובת קואליציה של הציבור המסורתי, הדתי והחרדי, היעדר המגזריות של הציבור החילוני הפך אותו לאסקופה נדרסת.

היעדר התפיסה המגזרית מונע מהציבור החילוני לפתח מפלגות מגזריות שיגנו עליו. במציאות המגזרית של המדינה, הימנעות כזו יצרה מצב שהציבור החילוני, למרות שיעורו הכמותי וכוחו הכלכלי, נטול כל עוצמה והשפעה פוליטית. הציבור החילוני, שרובו מצביע למפלגות המרכז והשמאל, מנסה שוב ושוב לכבוש את השלטון וניגף שוב ושוב. כדי לכבוש את השלטון, הוא מנסה לרומם מנהיגים חסרי אידאולוגיה מובהקת הקורצים לציבורים אחרים. אלא שבמדינה מגזרית זו אסטרטגיה מועדת לכישלון. המגזרים האחרים מרוצים מהייצוג הנוכחי שלהם ולכן לא ממהרים להצטרף לחגיגה. מצד שני, הניסיון לחבור לציבורים אלו מוביל את המפלגות שהיו אמורות לייצג את המגזר החילוני לטשטש מסרים, להתחמק ממאבקים מגזריים ואף לשבץ בתוכם בני מגזרים אחרים שלא מהססים לנצל את מעמדם כדי לערוק לצד השני או להיאבק בצרכי המגזר החילוני.

הרתיעה ממגזריות נובעת גם מהשורשים הסוציאליסטיים של השמאל הישראלי שמעודדת אותו לדאוג גם למגזרים אחרים ולא להסתפק בהגנה על גבולות המגזר, בעיקר עקב העובדה שהמגזר החילוני הליברלי הוא גם המבוסס יותר כלכלית. כך נוצר מצב שבו המפלגות המגזריות הדתיות, החרדיות ואפילו המסורתיות מקדמות את הערכים של המגזרים אותם הן מייצגות (ובמקרה הדתי והחרדי גם דואגות להשיג מהמדינה תקציבים למימון צרכי המגזר), ואילו המפלגות להם מצביע המגזר הליברלי-חילוני לא רק שלא דואגות (ולפעמים בהפגנתיות) לצרכי המגזר הזה אלא אף מעודדות תמיכה במגזרים האחרים. חשוב לציין שאיננו מביעים כאן ביקורת על ערכי הממלכתיות והסוציאליזם, שהם יפים וראויים כשלעצמם, אלא ביקורת על הדרך שבה הערכים הללו מונעים מחברי המגזר הליברלי-חילוני להתמודד באופן נכון עם המציאות בה הם חיים.

חזונו של ריבלין מתעלם כאמור מהכשלים הללו שהופכים את חזונו לחסר תכלית. בנוסף הוא חוטא בכך שהוא מתעלם מהעובדה שהפערים בין הצדדים מבוססים ברובם על הוראות דתיות קשיחות. כאשר הצד הדתי או החרדי מנמק את צרכיו באמונה דתית חסרת פשרות, ברור ש"חיים משותפים" הם שם קוד לכניעה חד צדדית חילונית לדרישות הדת, שהרי לא ניתן להביא את אלוהים עצמו למשא ומתן על החיים המשותפים הללו. על

החילונים להפנים שאין כל טעם בניסיון למצוא פשרות כל עוד הדתי והחרדי שמים בראש סדר העדיפויות שלהם את צרכי הדת ואת קיום הפולחן הדתי, ומוכן לנהל משא ומתן על חיים משותפים רק בכפוף לדת.

על החילונים להכיר, ומוקדם ככל הניתן, בכך שהם רק עוד מגזר במדינה מגזרית, ולכן תפיסת הממלכתיות שהם כה אוהבים לטפח מונעת מהם לפתח כוח פוליטי ומאיימת למנוע מהם בעתיד לקיים את אורח חייהם. הם חייבים להפנים שמגזרים אחרים, בעלי כוח פוליטי רב משלהם, מעוניינים במדינה דתית יותר ומוכנים לקיים איתם חיים משותפים רק אם אלה יוגבלו בהתאם להלכות הדת. ככל שכוחם הפוליטי של הקבוצות הדתיות עולה, כך גובר תאבונם לחזק את היסודות הדתיים במדינה. ככל שהמאזן הדמוגרפי ילך ויטה לטובת הצד הדתי/חרדי, כך יתחזק כוחם הפוליטי ויתגברו מאמציהם להדית את המדינה. למעשה, הדתיים הלאומיים כבר פועלים באופן אקטיבי לשינוי צביונו של הציבור החילוני. השעון הדמוגרפי מתקתק. החילונים חייבים להפנים את חזון השבטים של ריבלין, ולהבין שהשלב הראשון בכינונו הוא פיתוח עצמי של תודעה מגזרית חילונית.

קץ עידן הממלכתיות: האוטונומיה כביטוי לשונות

מגפת הקורונה חשפה בפני הציבור החילוני ביתר שאת את עובדת קיומה של אוטונומיה חינוכית-תרבותית חרדית בישראל (שלא ניתן לכנות אותה אוטונומיה מלאה רק בגלל שהיא יונקת את עטיני מימונה מהשלטון המרכזי). החרדים שבחרו בהמוניהם, בהנחיית רבניהם, להמרות את צווי השלטון, הראו עד כמה סדרי העדיפויות שלהם שונים – למשל, העובדה שהם מוכנים לסכן את בריאות הציבור עבור פעולות כמו תפילה, לימוד תורה, ישיבה בסוכה או רכישת ארבעת המינים – ועד כמה מבנה הסמכות שלהם שונה: חוק המדינה תקף עבורם כל עוד הוא אינו סותר את ההלכה הדתית וצווי השלטון חשובים פחות מפסיקות הרבנים.

הציבור החילוני מוכן תפיסתית לאפשר עמדות שונות מאלו שלו, אולם מתקומם על כך שהחיים המשותפים מכריחים אותו להסתכן בריאותית בשל שיקולים שהוא אינו מקבל – לא עניינית (חשיבות התפילה וכו') ולא פרוצדורלית (פסיקת הרבנים בהתאם להלכה הדתית). ברקע קיים גם התסכול החילוני מכך שהוא מרגיש שחלקו הגדול יותר במיסים מממן את האוטונומיה החינוכית-תרבותית הזאת בלי שתהיה לו יכולת לשלוט בדפוס הפעולה שם; ויתרה מזו, שהבחירות האנטי כלכליות שעושה הציבור החרדי פוגעות כלכלית גם בציבור החילוני, דבר שרק יועצם ככל שהציבור החרדי יהיה גדול יותר מבחינה דמוגרפית.

מאחר שרוב החילונים שבויים עדיין בתפיסת עולם לא מציאותית ממלכתית שבה הם עדיין ההגמון, הפתרון שהם מקדמים הוא השתלטות המדינה על האוטונומיה החרדית, בכוח או בנועם. הם דורשים אכיפה משטרתית הדוקה יותר, כפיית לימודי ליבה והתגייסות הציבור החרדי לצבא, הטלת סנקציות כלכליות שיקשו על גברים חרדיים ללמוד במקום לעבוד ומתן תמריצים כלכליים שיעודדו אותם לעבוד. הגישה הזאת אכן מנסה לפתור את הבעיה הכלכלית שהולכת וגוברת, אבל שגויה לחלוטין מטעמים לא מעטים. ראשית, הציבור החילוני שוכח שהוא נטול כוח פוליטי אמתי ודווקא החרדים, בעלי הכוח וההשפעה הפוליטיים, יכולים בקלות רבה לטרפד ניסיונות אלה שדורשים מעמד הגמוני כדי לבצע אותם.

שנית, בבסיס התפיסה הזו מסתתרת הנחה לפיה ניתן, בכוח או בנועם, להפוך את עורם של החרדים. האם זה סביר שאם רק נכפה עליהם ללמוד לימודי ליבה, נפיל עליהם סנקציות או ניתן להם תמריצים לעבוד, יבחרו מיליון חרדים לזנוח את אורח חייהם, תפיסת עולמם, החינוך שהם קיבלו, המבנה ההיררכי של הקהילות שלהם, ולאמץ תפיסת עולם אחרת? חלק מהם יעשו את זה ללא ספק. אותו חלק שרק מחפש את המילוט מהחרדיות ומספק את הזרם הבלתי נדלה של יוצאים בשאלה. אבל האם הרוב הגדול יעשה את זה? האם יש איזה תקדים לכך שקבוצה כה גדולה, מגובשת וחזקה, שמבוססת על אמונה דתית יוקדת, תשנה את אורחות חייה כה מהר בגלל לחץ כזה או אחר?

שלישית, גם אם המהלך הזה יצליח והחרדים יתחילו לעבוד בהמוניהם. אולי פתרנו את הבעיה הכלכלית אבל האם אנחנו מוכנים לשלם את המחיר התרבותי שמהלך כזה יגרום לחברה הישראלית? הרי גם אם החרדים יצאו לעבוד, הם לא יהפכו לחילונים. הם אולי יקלו על הכלכלה אבל ידרשו לשנות את הסביבה הישראלית כולה. זה מה קורה בכל מקום שמנסים לשלב אותם: בהכשרות המקצועיות, בצבא ולאחרונה גם באקדמיה ובמקומות העבודה. הם לא מתחלנים אלא להפך, דורשים שהכול יתחד סביבם. את המחיר הכבד ביותר משלמות נשים חילוניות, אבל דרישות הדת שלהם פוגעות בחילונים כולם.

השארית האוטונומיה החרדית במצבה הנוכחי ימיט אסון כלכלי על החברה כולה אבל ניסיון למוטט את האוטונומיה, אם יצליח, יחריף את האיום התרבותי/דתי על החברה החילונית. גם היום סובלת החברה החילונית משתי רעות חולות. הראשונה היא כפיה דתית שמקורה בכניעה לדתיים ולחרדים שיצרה חקיקה דתית, אותה מקדמים הפוליטיקאים החרדים (וגם הדתיים) באופן קבוע. השנייה היא הדתה שנובעת משילוב בין החלטה מושכלת של הדתיים הלאומיים לשנות את צביון החברה החילונית לבין דרישה של ציבור מסורתי (ובצבא גם של חיילים דתיים) להטות את מרחבי הקיום המשותף לכוון דתי ומסורתי יותר. כבר הוכח ששילוב מוגבר של חרדים בחברה הישראלית רק יגביר את המגמות הללו – החיכוך המתגבר יביא לחיזוק הכפייה הדתית וההדתה.

במקום לנסות למוטט את האוטונומיה החרדית, אנחנו מציעים לפעול באופן הפוך ולנצל את המודעות המוגברת לקיומה כדי לבסס בישראל שינוי שיאפשר אוטונומיות ליתר הקבוצות ויבטיח יחס שוויוני בין האוטונומיות השונות. אנחנו מאמינים שהפערים התרבותיים בין הקבוצות השונות גדולים מדי כדי לכפות חיים משותפים על כל אזרחי המדינה. אנחנו סבורים גם שניסיון להתעקש על חיים משותפים ללא הפרדה בין המגזרים יביא לסכסוכים קשים ביניהם ויפגע בעיקר במגזר החילוני מאחר שהוא נמצא בעמדת נחיתות עקב היעדר כוח פוליטי שנובע מהיעדר תודעה מגזרית.

חזון האוטונומיה

הקונפליקט בין כוחות שמרניים, דתיים וימנים אדוקים המצדדים ברעיונות לאומנים לכוחות ליברליים עירוניים עשוי להחליש את המסגרת הלאומית במקומות רבים בעולם, בעיקר במזרח אירופה. הפערים הפנימיים בין תושביהם של מדינות לא מעטות הולכים וגדלים, עד שניתן לתהות האם יש טעם לשמר מסגרת אחת מאוחדת. הקונפליקט הפנים-ישראלי הוא דוגמה לכך, ולכן אנו מציעים לבנות מחדש בישראל כמדינה פדרלית בעלת סמכויות מצומצמות, בעיקר בתחומי חוץ ובטחון ובתיאום תשתיות חוצות קהילות (למשל כבישים מרכזיים), שתאפשר לכל קהילה מסגרת אוטונומית מלאה לנהל את ענייניה. כך, כל אוטונומיה תהיה אחראית על החינוך, התרבות והדת (או היעדר הדת) בתחומה. ככל האפשר תפתח כל אוטונומיה מערכות משפט ואכיפה עצמאיות, ואילו המדינה הפדרלית תטפל רק בקונפליקטים חוצי אוטונומיות. יש לבחון האם ניתן גם לאפשר לכל אוטונומיה לדאוג לתשתיות הספציפיות שלה בעוד המדינה רק תעודד את האוטונומיות השונות לשתף פעולה בפרויקטים תשתיתיים שבהם יהיה ערך מוסף בשיתוף פעולה מסוג זה. לשם כך, יש לשנות את שיטת המיסוי כך שחלק משמעותי יותר של המיסים ישולמו למנהלת האוטונומיה, והיתרה למדינה הפדרלית.

המבנה הקיים של מדינת ישראל אינו מאפשר, כפי הנראה, חלוקה לקנטונים גאוגרפיים שיאפשרו לכל קהילה לקבל קנטון גאוגרפי תחום משלה. כך למשל בני ברק החרדית נמצאת בלב גוש דן החילוני, ואילו ירושלים מכילה חרדים, ערבים, דתיים, מסורתיים וחילוניים גם יחד. אסור שעובדה זו תרפה את ידינו. יש ערים רבות שיש בהן רוב מכריע לאחת מהקהילות. פתרון של שלום ושל גבולות פתוחים יאפשר גמישות מסוימת. כך ייתכן שבני ברק תהיה שייכת לאוטונומיה חרדית אבל תוכל לרכוש שירותים תשתיתיים מהאוטונומיה החילונית שתוקם סביבה ככל שיהיה בכך יותר הגיון לצרוך אותם מקומית ולא מיתר חלקי האוטונומיה החרדית.

תוכנית האוטונומיה החילונית: קווים לדמותה

אנו מניחים שעצם העלאת רעיון הפיצול לא יגרום לממשלת ישראל לאמץ אותו. לכן יש לפעול על מנת לייצר אותו בשטח. אנו מקווים שקבוצות ומובילי דעה רבים יבינו שזו הדרך הנכונה לנוע קדימה ויצטרפו אלינו להגשמת החזון, ולכן אנו קוראים לנציגי כל המגזרים המאמינים בכך להצטרף אלינו ולבנות אתנו יחד את ישראל החדשה.

בינתיים נתרכז בתכנית להקמת האוטונומיה החילונית, שתוכל להוות גם דוגמה ליתר המגזרים כיצד לבנות את האוטונומיה שלהם.

אנו מציעים תכנית בעלת מספר שלבים כדלקמן:

- א. תל אביב תחילה
- ב. הרחבת האוטונומיה לחלקים במטרופולין גוש דן
- ג. הצטרפות לאוטונומיה של יישובים רבים בכל חלקי הארץ
- ד. גיבוש מתאר לאוטונומיה חילונית מלאה

תל אביב כמטרופולין חילוני

תל אביב היא העיר החילונית הגדולה, העשירה והחזקה במדינה. כמטרופולינים אחרים בעולם היא נושאת את דגל זכויות האדם והחילוניות, ובכך למעשה מקדימה את המדינה – לפעמים גורמת למדינה להתקדם בצעדיה ולפעמים נכנסת למאבק ברשויות המדינה בשל כך. לכן תל אביב היא המקום הנכון להתחיל בו את האוטונומיה. למעשה, מבחינות מסוימות תל אביב כבר נקטה צעדים אוטונומיים כמו מתן לגיטימציה ועידוד להט"בים, מניעת כניסת עמותות דתיות למערכת החינוך, איסור על קיום אירועים בהפרדה מגזרית, רישום זוגות בברית נישואים אזרחיים, ובעיקר הקמת רשת תחבורה ציבורית בשבת.

אנו חושבים שראוי שתל אביב תרחיב ותקצין את הצעדים הללו – מנהל החינוך העירוני צריך להתערב יותר בתכנים הנלמדים בבתי הספר, ולוודא שההוראה נעשית בהתאם לתפיסת העולם הליברלית והחילונית. כמו כן, העירייה צריכה להפעיל כל כלי המצוי ביכולתה, ואף לא לחשוש להתעמת עם השלטון המרכזי לשם כך, על מנת להבטיח רישום נישואין אזרחיים לכל מי שיחפוץ בזאת – גבר ואישה, גבר וגבר, אישה ואישה, מכל עדה ודת (שייתכן שיתפסו רק בתל אביב), תחבורה ציבורית ומסחר בשבת, איסור על הפרדה מגזרית בשטחה, התנערות ממגבלות הכשרות בכל מקום שרק ניתן לעשות זאת, הקצאת משאבים למוסדות תרבות, קבורה חילונית ועוד.

תל אביב צריכה לא רק לעשות אלא להכריז בגלוי שהיא עושה כל שביכולתה כדי לבדל עצמה מהמדינה בתחומים החשובים לה. ככל הניתן פוליטית, על תל אביב לדרוש יותר ויותר שינויים באופן תשלום המיסים של תושביה (כך שחלק גדול יותר יגיע לעירייה ולא לממשלה) ועצמאות למערכת המשפט היושבת בתחומה. כמו כן רצוי לדרוש את הסרת מעורבות המשטרה לטובת יחידות פיקוח עירוני – למשל בפיקוח על הפגנות הנערכות בתל אביב.

הדוגמה האישית של תל אביב תעשה, כך אנחנו מקווים, גלים שיובילו להכרזות דומות וביצוע מעשים דומים על ידי עיריות ומועצות מקומיות אחרות המזוהות עם קהל חילוני וליברלי. מועצות שונות יוזמות ותיזומנה פעולות עצמאיות שיכולות לסחוף אחריהן את תל אביב ומועצות אחרות. גם מיזם התחבורה הציבורית בשבת התחיל מדחיפתו על ידי מועצות שכנות לתל אביב, ובשנים האחרונות ראינו כמה יוזמות שהתחילו במועצה אחת והתפשטו לכמה מהן, לדוגמה רישום זוגיות אזרחי על ידי הרשות המקומית.

חשיבות רבה אנחנו רואים בהצטרפותן של מועצות השוכנות בגוש דן כמו רמת השרון, הרצליה, גבעתיים, רמת גן, הוד השרון, קריית אונו, כפר סבא וכן הלאה. זאת מאחר שהליכת מועצות אלו בתוואי שתוביל תל אביב תאפשר יצירת רצף טריטוריאלי של ערים המעוניינות בחיזוק האוטונומיה החילונית והליברלית. דבר זה יאפשר ביצוע פרויקטים בין עירוניים (מיזם התחבורה הציבורית בשבת הוא דוגמה מעולה לכך) ויחזק את הלגיטימציה של הפעולות העצמאיות.

אנחנו מקווים שלקריאה לעצמאות יצטרפו גם יישובים מחוץ לגוש דן, ובשלב השלישי היישובים האוטונומיים יתחילו לייצר רצפים טריטוריאליים נוספים שחלקם יוכלו בשלבים אלו או אחרים להתחבר זה אל זה.

היישובים האוטונומיים יכרתו בריתות זה עם זה. כך למשל יעודדו מטרופולינים כמו תל אביב את תושבי יישובים אוטונומיים מרוחקים ממנה לבחור במערכת המשפט המצויות ביישובים אוטונומיים ולא במערכות המשפט הקרובות יותר, אך מצויות בערים שאינן ליברליות-חילוניות. כך גם יותר ויותר יישובים יכירו בתעודות הנישואין האזרחיים שינפיקו יישובים אוטונומיים אחרים ויהפכו תעודה זו לבעלת ערך גבוה יותר. בתי קברות חילוניים (או מתקנים לשרפת גופות) יוכלו לשרת מספר יישובים אוטונומיים. לבסוף, ניתן יהיה להגיע להסדרים כלכליים שלמשל יפלו לטובה את תושבי היישובים האוטונומיים בחניה או בצריכת תרבות ביישובים אוטונומיים אחרים.

החשוב מכל הוא תחום החינוך. מערכת החינוך הממלכתית אינה מוגדרת כחילונית או כליברלית, והשליטה של משרד החינוך בתכני המערכת גורמת לכך שלמעשה תכני הלימוד הופכים משנה לשנה לפחות ליברליים ויותר דתיים. על היישובים האוטונומיים לפעול להפסיק מגמה זו – על ידי לקיחת השליטה על תכני הלימוד ומניעת כניסת עמותות דתיות לבתי הספר המצויים בהם. תחום החינוך אידאלי לשיתוף פעולה בין היישובים האוטונומיים מאחר שככל שיהיו יותר יישובים שבתי הספר שלהם ידרשו עצמאות בתכני הלימוד, כך יוכלו היישובים הללו לחלוק אחד עם השני תכניות וחומרי לימוד.

בשלב שבו איגוד היישובים האוטונומיים-חילוניים-ליברליים יקבל מסה קריטית, יהיה נכון לפעול למען הכרה בקנטון אוטונומי חילוני-ליברלי. כולנו תקווה שבשלב זה גם מגזרים אחרים יהיו בשלים לדרישת אוטונומיה והצדדים יישבו ביניהם להגדיר את חוקי המשחק והגבולות. ייתכן שבשלב זה יהיה הגיון בשינוי המבנה המטרופוליני. למשל, חלוקתה של בית שמש לשת מועצות נפרדות השייכות לשת אוטונומיות שונות, או הפרדת דרום תל אביב וחיבורה לבת ים לצורך יצירת אוטונומיה מסורתית. ייתכן גם שבערים מעורבות כמו ירושלים, לא ניתן יהיה לפצל גאוגרפית את היישוב, אך עדיין אפשר יהיה לייצר מצב שבו קהילות שונות כפופות מנהלתית לאוטונומיה של המגזר להם הן שייכות. חילוני המתגורר מחוץ למרחב הטריטוריאלי של הקנטון החילוני-ליברלי יוכל לרשום את ילדיו במוסדות לימוד חילוניים מחוץ לאזור מגוריו, ולצורך שירותים נוספים, תרבותיים ואחרים, מהקנטון החילוני, ואולי אף להכפיף עצמו באופן חלקי למערכת המשפט והמיסוי החילונית. באופן דומה תהא בידי האדם הדתי האפשרות לקיים את אורח חייו האמוני והפולחני רק במרחב הפרטי בתוך האוטונומיה החילונית ולרשום את ילדיו במוסדות תורניים מוחצה לה. אנו מניחים כי יהיו חילונים אשר לא יסכימו להישאר לגור בעיר דתית או חרדית הכופה את אורחות חייה על הכלל, ותחת זאת יעדיפו לעבור לגור

בעיר חילונית, וייתכן שגם דתיים וחרדים יעדיפו לעבור לערים דתיות או חרדיות, אולם עלינו להבטיח שמעברים כאלו יתבצעו רק מבחירה ולא מכפייה.

במקביל אנחנו מקווים שהתודעה המגזרית תתחזק לרמה שתאפשר הקמת מפלגה חילונית שתקדם בכנסת זכויות לאוטונומיות החילוניות. ככל שמפלגה כזו תהיה חזקה בשלב שתגיע אותה מסה קריטית ותעלה הדרישה המפורשת להקמת אוטונומיה מלאה, תפעל המפלגה לכך שהכנסת תאפשר את מימושה.

אם יתגשם החזון והמדינה תהפוך לפדרציה של קנטונים שונים, יהיה נכון לשנות את שיטת הבחירות לאזוריות-רוביות, כך שכל קנטון יקבל ייצוג לפי גודל האוכלוסייה שלו. על פי שיטה זו, המדינה הפדרטיבית מחולקת למספר מחוזות או לערים מטרופוליניות בהתאם למאפיינים דמוגרפיים הנעים על רצף זהויות, למשל חילונים, דתיים, חרדים ואולי גם מסורתיים, בחברה היהודית וערבים בחברה הלא יהודית. בכל מחוז או עיר נבחר מועמד אחד שזכה במספר הקולות הגבוה ביותר. במלים אחרות, הזוכה ברוב היחסי הוא המנצח שלוקח הכל.

הנה מספר עקרונות שהיינו רוצים שיחולו באוטונומיה החילונית-ליברלית ושעם הקמתה יקבלו התייחסות בחוקת האוטונומיה:

- שוויון זכויות מלא לכל תושבי האוטונומיה ללא הבדלי דת, גזע, מין או העדפה מינית
- מערכת חינוך ליברלי-חילוני נטול דת
- איסור על כל אפליה, הדרה או הפרדה מגדרית
- זכות לכל תושבי האוטונומיה לנישואין וגירושין אזרחיים ולקבורה חילונית
- אפס תקצוב מדיני, אוטונומי ועירוני למוסדות ופקידי דת
- ביטול סמכות הרבנות הראשית בתחום האוטונומיה וביטול המועצות הדתית העירוניות
- ביטול תוקפה של חקיקה דתית קיימת בתחומי האוטונומיה והתחייבות שלא לחוקק בעתיד חוקים דתיים
- העברת כל תקציבי החינוך והתרבות באוטונומיה מהמדינה לידי מנהל האוטונומיה
- ביטול כל החוקים והאיסורים המונעים פעילות כלשהי בשבת
- ביטול דרישת הכשרות במוסדות האוטונומיה והעיריות הכלולות בה
- שינוי ייעוד למוסדות דת שוממים או מיתרים
- איסור פעילות מיסיונרית דתית (כולל הדתה והחזרה בתשובה)

האם יוכלו לחיות אנשים דתיים באוטונומיה החילונית? ודאי. לא ראוי שהאוטונומיה תתערב באמונתם ומעשיהם הפרטיים של תושביו ולכן פרקטיקת דת פרטית תהיה מותרת תמיד. אלא שהדתיים יצטרכו לממן בעצמם את כל הפעילות הדתית שלהם, ולא יוכלו לדרוש "התחשבות" בדתיותם, למשל על ידי הקפדה על דיני הכשרות או השבת. האם יוכלו ילדיהם של אותם דתיים ללמוד במערכת החינוך של האוטונומיה? המלצתנו היא שמערכת החינוך תהיה אחידה וחילונית, ומי שיחפוץ בכך יוכל לממן לילדיו חינוך דתי מעבר לשעות הלימודים או לשלוח את ילדיו ללמוד מחוץ לגבולות האוטונומיה. אנו חושבים שאסור לעשות את אותן טעויות פעמיים, ואנחנו רואים בהקמתן של מסגרות לימוד דתיות נפרדות מהחינוך הממלכתי את אחת הטעויות הגדולות שעשתה מדינת ישראל. אנו מאמינים שמלבד אולי למשך תקופת הסתגלות תחומה בזמן, אסור לאוטונומיה הליברלית-חילונית להסכין לקיומן של מערכות חינוך דתיות.

כיצד תתמודד האוטונומיה עם תושבים שאינם חילוניים (למשל מסורתיים) ואינם ליברליים? בשל העובדה שלא קיימת היום הפרדה חדה בין ציבורים חילוניים למסורתיים, ניתן להעריך שהאוטונומיה החילונית-ליברלית תכיל גם תושבים מסורתיים ושמרניים (במובן של אנטי ליברליים). כאן אנחנו חייבים להרים דגל שבלעדיו אין טעם לכל המאמץ. ליברליות משמעה גם פלורליזם, אולם פלורליזם חסר גבולות הוא אויבו הגדול ביותר של הליברליזם, מאחר שהוא מאפשר התעצמות כוחות אנטי ליברליים שבסופו של דבר קמים על הליברליות לחסלה. ההצעה לפצל את המדינה למספר אוטונומיות הוא הביטוי הנכון לפלורליזם תקין מאחר שהוא יאפשר לקהילות שונות לחיות בהתאם לאמונתן ואורח חייהן. כך יגזרו על עצמם הליברליים שלא להתערב בנעשה באוטונומיות אחרות, גם אם מעשים אלו סותרים את ערכיהם הליברליים. אבל גבולות הפלורליזם חייבים לחפוף את גבולות האוטונומיה הליברלית-חילונית, ועל האוטונומיה להראות חוסר סובלנות לפגיעה בערכים החילוניים-ליברליים בתחומה. אנחנו מעריכים כי תושבים ליברליים מסורתיים יוכלו למצוא בקלות את מקומם באוטונומיה הליברלית-חילונית, מאחר שלמסורתיים קל יותר מדתיים לקיים את המסורת הדתית בה הם מעוניינים במסגרת פרטית וללא כפייתה על האחר. לגבי כל אותם חילוניים או מסורתיים שדבקים בעמדות לא ליברליות, גם אם תהיה להם זכות להביע אותן, ראוי שחוקת האוטונומיה תמנע ביצוע פעולות הנגזרות מדעות אלו, למשל על ידי הבטחת שוויון כולל ומניעת אפליה על רקע גזע, דת, מגדר או העדפה מינית, וכך תבטיח שגם בעתיד לא תהפוך האוטונומיה הליברלית-חילונית לאוטונומיה בעלת צביון דתי או אנטי ליברלי.

מפתח קריטי להצלחת החלוקה למחוזות או לקנטונים הוא ההבטחה שרוב המיסים של תושבי האוטונומיה יישארו בתחומה ויושקעו לרווחת תושביה ולא תושבי אוטונומיות אחרות. כמובן שאת זה ניתן להשיג רק מתוך הסכמה רחבה וכוח פוליטי שיממש אותה. אנחנו מאמינים שככל שתחזק האוטונומיה החילונית-ליברלית, יהיה לה כוח לכפות מהלך כזה על החברה הישראלית.

*

אנו קוראים בזאת לכל מי שמאמין בחזון הזה להצטרף אלינו במסע להגשמתו – הן לאלו המעוניינים לסייע לנו להקים אוטונומיה חילונית-ליברלית והן לאלו המעוניינים להקים אוטונומיות אחרות לצידה. בעיקר אנו זקוקים לגאוגרפים ולאנשי מדע המדינה שיסייעו לנו במציאת פתרונות פרקטיים להפיכת המדינה לאוסף אוטונומיות, לכלכלנים שיסייעו לנו בבניית המערך שיבטיח השארת מיסים רבים יותר באוטונומיה ובחישוב הכלכלי של שינוי זה, ולמשפטנים שיחלו בניסוח חוקת האוטונומיה.

היום מבנה כזה נראה רחוק ולא מציאותי, אבל גם המדינה שבה אנו חיים כעת החלה בחזון כתוב שנראה אז תלוש לחלוטין מהמציאות. אם תרצו – אין זו אגדה.